

COLECȚIA RAO CLASIC

J E A N - P A U L S A R T R E

Zidul

J E A N - P A U L S A R T R E

Zidul

Traducere din limba franceză de
SANDA OPRESCU

editura rao

JEAN-PAUL SARTRE

Le Mur

© Éditions Gallimard, 1939

© Editura RAO, 2013
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Ilustrația copertei

©

Editura RAO

Str. Bârgăului, nr. 9-11, sector 1, București, România

www.raobooks.com

www.rao.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SARTRE, JEAN-PAUL

Zidul / Jean-Paul Sartre; trad.: Sanda Oprescu –
București : Editura RAO, 2013

ISBN 978-606-609-506-8

I. Oprescu, Sanda (trad.)

821.133.1-31=135.1

Olgai Kosakiewicz

Zidul

Ne-au împins într-o sală mare, albă și am început să clipesc fiindcă mă dureau ochii din cauza luminii. Mai apoi am văzut o masă la care stăteau patru tipi în civil și se uitau prin niște hârtii. Ceilalți prizonieri fuseseră îngrămădiți în fundul sălii și am fost nevoiți să străbatem toată încăperea ca să ajungem până la ei. Pe unii îi cunoșteam, pe alții nu, erau probabil străini. Cei doi din fața mea erau blonzi, cu capete rotunde; semănau unul cu celălalt: francezi, bănuiesc. Cel mai mărunțel își tot ridica pantalonii: era ca un fel de tic nervos.

Toată treaba a ținut aproape trei ore; eram la capătul puterilor și mi se golise capul; încăperea era bine încălzită și deci mi se părea destul de plăcut: de douăzeci și patru de ore încoace dârdâisem fără încetare. Gardienii îi aduceau pe prizonieri unul după altul, în fața mesei. Cei patru tipi le cereau numele și profesia. De cele mai multe ori se opreau aici sau, dacă nu, puneau câte o întrebare răzleață: „Ai participat la sabotarea munițiilor?” Sau: „Unde te aflai în dimineața zilei de 9 și ce făceai?” Nu ascultau răspunsul sau cel puțin așa lăseau impresia: tăceau un moment, se uitau drept înaintea și apoi începeau să scrie. L-au întrebat pe Tom dacă e adevărat că face parte din Brigada internațională: Tom nu putea nega din cauza legitimației care i se găsisse în haină. Pe

Juan nu l-au întrebat nimic, dar, după ce și-a spus numele, au scris o grămadă.

– Fratele meu José este anarhist, spuse Juan. Știți bine că nu mai e aici. Eu nu sunt înscris în niciun partid, n-am făcut niciodată politică.

Nu i-au răspuns. Juan a mai zis:

– N-am făcut nimic. Nu vreau să plătesc pentru alții.

Îi tremurau buzele. Un gardian i-a spus să tacă și l-a luat. Mi-a venit rândul.

– Te numești Pablo Ibbieta?

Am spus că da.

Tipul s-a uitat în hârțoagele lui și m-a întrebat:

– Unde e Ramon Gris?

– Nu știu.

– L-ai ascuns în casa dumitale de pe 6 până pe 19.

– Nu.

Au scris un moment și gardienii m-au scos din sală. Pe culoar, Tom și Juan așteptau între doi gealați. Am pornit. Tom l-a întrebat pe unul din ei:

– Și acum?

– Și acum ce? zise gardianul.

– E un interogatoriu sau un proces?

– Asta a fost procesul, spuse tipul.

– Și? Ce-o să se întâmple cu noi?

Gardianul a răspuns sec:

– O să vi se comunice sentința în celulă.

De fapt, ceea ce slujea drept celulă era unul dintre beciurile spitalului. Din cauza curentului, era un frig cumplit. Toată noaptea clănțanisem și nici peste zi n-o dusesem mai bine. Primele cinci zile le petrecusem într-o carceră de la arhiepiscopie, un fel de închisoare subterană, probabil de pe vremea Evului Mediu; întrucât erau mulți prizonieri și puțin loc, îi băgau unde se nimerea. Nu-mi părea rău după carcera mea: nu-mi fusese frig, dar eram singur; cu timpul devine enervant.

În beci aveam companie. Juan nu prea vorbea: îi era frică și apoi era prea tânăr ca să aibă dreptul la cuvânt. Tom, în schimb, era foarte vorbăreț și știa bine spaniola.

În beci se aflau o bancă și patru saltele de paie. După ce ne-au adus înapoi aici, ne-am așezat și am așteptat în tăcere. Peste câțva timp, Tom a spus:

– S-a zis cu noi!

– Așa cred și eu, am confirmat, dar presupun că puștiului n-o să-i facă nimic.

– N-au de ce să se lege de el, preciză Tom. E fratele unui militant, asta-i tot.

M-am uitat la Juan: nu părea să fi auzit. Tom a continuat:

– Știi ce fac ăștia la Saragosa? Îi culcă pe oameni pe șosea și-i calcă pe urmă cu camioanele. Ne-a spus-o un dezertor marocan. Cică fac astfel economie de muniții.

– Dar nu și de benzină, am zis eu.

Eram supărat pe Tom: n-ar fi trebuit să spună una ca asta.

– Niște ofițeri se plimbă pe șosea, continuă el, și supraveghează operația asta cu mâinile în buzunar, fumând. Crezi că le dau cumva lovitura de grație amărăților ălor? Nici gând! Îi lasă să urle. Uneori, câte un ceas întreg. Marocanul zicea că prima dată a fost gata-gata să verse.

– Nu cred că o să facă asta aici, am zis eu. Numai dacă, pe bune, or fi rămas fără muniții.

Lumina pătrundea prin patru răsuflători și printr-o gaură rotundă din tavan, mai pe stânga, prin care se vedea doar un petic de cer. Pe aici, prin gaura asta rotundă, de obicei închisă cu un chepeng, se descărcau cărbunii în pivniță. Chiar sub gaură se găsea un strat gros de praf de cărbune; urma să fie utilizat pentru încălzirea spitalului, dar, încă de la începutul războiului, bolnavii au fost evacuați, iar cărbunele rămăsese acolo,

nefolosit; uneori, chiar ploua peste el fiindcă uitaseră să închidă chepengul.

Tom a început să clănțâne.

– ... mama mă-sii de treabă, iar am început să clănțănesc, zise el.

S-a sculat și a început să facă gimnastică. La fiecare mișcare, cămașa i se întredeschidea, scoțându-i la iveală pieptul alb și păros. S-a întins pe spate cu picioarele în sus și a făcut foarfeca: vedeam cum îi tremură șalele grase. Tom era voinic, dar avea prea multă grăsime. Mă gândeam că gloanțele sau baionetele aveau în curând să se înfigă în masa asta de carne moale ca într-o bucată de unt. Dacă ar fi fost slab, nu mi-ar fi venit în minte aceeași idee.

Nu-mi era chiar frig, dar nu-mi mai simțeam umerii și brațele. Din când în când mi se părea că-mi lipsește ceva și începeam să-mi caut haina pe lângă mine, apoi îmi aduceam aminte că nu-mi dăduseră haină. Chiar că era neplăcut! Ne luaseră îmbrăcămintea ca s-o dea soldaților lor și nu ne lăseseră decât cămășile și pantalonii de pânză pe care bolnavii internați în spital îi purtau în toiul verii. După o vreme, Tom s-a ridicat și a venit să se așeze lângă mine, gâfâind.

– Te-ai încălzit?

– ... mama mă-sii, nu. Dar în schimb mi-a ieșit suflul.

Seara, pe la opt, a intrat un maior, însoțit de doi falanșiști. Ținea o foaie de hârtie în mână. L-a întrebat pe gardian:

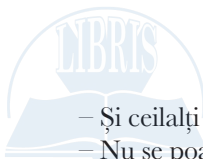
– Cum îi cheamă pe ăștia trei?

– Steinbock, Ibbieta și Mirbal, zise gardianul.

Maiorul și-a pus ochelarii și s-a uitat pe listă:

– Steinbock... Steinbock... Aha, uite-l! Ești condamnat la moarte. Vei fi împușcat mâine dimineață.

S-a mai uitat o dată pe listă.

- Și ceilalți doi la fel, spuse el.
- Nu se poate, zise Juan. Eu nu.

Maiorul s-a uitat la el uimit:

- Cum te cheamă?

- Juan Mirbal, răspunse el.

- Și numele dumitale e aici, zise maiorul, ești condamnat.

- Dar n-am făcut nimic, protestă Juan.

Maiorul a dat din umeri și s-a întors spre Tom și spre mine.

- Sunteți basci?
- Nimeni nu e basc.

Părea agasat.

- Mi s-a spus că sunt trei basci pe aici. Doar n-o să-mi pierd vremea alergând după ei. Presupun că nu vreți să vi se trimită un preot.

Nici măcar nu i-am răspuns. A mai zis:

- Un medic belgian va veni îndată. Are aprobare să petreacă noaptea asta cu voi.

A salutat militărește și a ieșit.

- Ce-ți spuneam eu, spuse Tom. Ne-am ars.
- Da, zisei eu, dar pentru ăsta mic e o porcărie.

Vorbeam așa fiindcă voiam să fiu drept, dar puștiul nu-mi plăcea. Avea un chip prea fin, iar frica, suferința îl desfiguraseră, îi schimonosiseră trăsăturile. Acum trei zile era un băiețandru, genul ăla drăgălaș, dar cam feminin, care unora poate că le place; acum însă arăta ca un poponar bătrân și mi-a trecut așa prin minte că niciodată de acum înainte, chiar dacă i s-ar da drumul, n-avea cum să mai fie tânăr. N-ar fi stricat să am un pic de milă să-i dăruiesc, dar mi-e scârbă de milă, băiatul îmi inspira mai degrabă oroare. Nu mai scosese nicio vorbă, dar devenise pământiu: fața și mâinile lui erau pământii. S-a așezat la loc și s-a holbat la podea cu niște ochi rotunzi de tot. Tom

avea suflet bun, a încercat să-l ia de braț, dar puștiul s-a tras violent înapoi, strâmbându-se.

– Lasă-l, i-am zis eu în șoaptă, că o să se pornească pe bocete.

Tom s-a supus cu părere de rău; i-ar fi prins bine să-l consoleze pe băiat; și-ar fi făcut astfel de lucru și n-ar fi fost ispitit să se gândească la el. Pe mine chestia asta mă irita: nu mă gândisem niciodată la moarte pentru că nu avusesem ocazia, acum însă se ivise și n-aveam altceva mai bun de făcut decât să mă gândesc la ea.

Tom a început să vorbească; m-a întrebat:

– Ai curățat mulți tipi, cu mâna ta?

Nu i-am răspuns. A început să-mi explice că, de la începutul lunii august, curățase șase inși; nu-și dădea seama în ce situație se afla și vedeam clar că nu vrea să-și dea seama. Nici eu nu realizam încă pe deplin; mă întrebam dacă doare rău, mă gândeam la gloanțe, îmi închipuiam grindina lor care frige trupul, sfredelindu-l. Toate acestea erau în afara adevăratei probleme; eram însă liniștit: aveam toată noaptea la dispoziție ca să înțeleg. După câteva minute, Tom a tăcut și m-am uitat la el cu coada ochiului: am văzut că și el era pământiu la față și că arăta îngrozitor; mi-am zis: „Acum începe“. Se înnopta, o lumină slabă și mohorâtă se strecura prin răsufători, iar grămada de cărbune era ca o pată mare sub cer; prin gaura din tavan se vedea deja o stea: noaptea avea să fie senină și geroasă.

S-a deschis ușa și au intrat doi gardieni. În urma lor venea un bărbat blond, îmbrăcat într-o uniformă bej. Ne-a salutat.

– Sunt medic, spuse el. Am fost autorizat să vă asist în aceste împrejurări penibile.

Avea o voce plăcută și distinsă. I-am zis:

– Cu ce scop ați venit încoace?

– Sunt la dispoziția dumneavoastră. Voi face tot ce se poate ca aceste câteva ore să vă fie mai puțin apăsătoare.

– Dar de ce ați venit tocmai la noi? Mai există și alți amărâți, spitalul e plin.

– Aici am fost trimis, răspunse el vag. Ați dori să fumați, așa-i? adăugă el repede. Am țigări, chiar și trabucuri.

Ne-a oferit țigări englezești, ba și țigări de foi Puros, dar le-am refuzat. M-am uitat în ochii lui și am constatat că părea jenat. I-am spus:

– N-ați venit aici din compasiune. De altfel, vă cunosc. V-am văzut cu fasciștii în curtea cazarmii, în ziua când m-au arestat.

Era gata să mai spun ceva când, brusc, mi s-a întâmplat un lucru care m-a uimit: dintr-o dată, prezența aceluia medic nu m-a mai interesat. De obicei, când îmi cășună pe cineva, nu-l slăbesc. Și totuși, n-am mai avut chef să vorbesc; am dat din umeri și m-am uitat în altă parte. Puțin mai târziu am ridicat capul: tipul mă examina, plin de curiozitate. Gardienii se așezaseră pe saltelele de paie. Pedro, cel înalt și slab, stătea cu mâinile în sân, celălalt dădea când și când din cap ca să nu-l fure somnul.

– Doriți lumină? îl întrebă brusc Pedro pe medic.

Acesta a dat din cap în semn că „da”: cred că avea cam tot atâta inteligență cât o buturugă, dar sigur nu era rău. Privindu-i ochii albaștri și reci, mi-am dat seama că era periculos, mai ales fiindcă nu avea imaginație. Pedro a ieșit și s-a întors cu o lampă cu gaz pe care a pus-o pe bancă, într-un colț. Lumina prost, dar era mai bine decât nimic: în ajun ne lăsaseră pe întuneric. M-am uitat multă vreme la cercul luminos pe care lampa îl proiecta pe tavan. Eram fascinat. Și apoi, pe neașteptate, m-am trezit, cercul luminos s-a șters și m-am simțit strivit de o greutate uriașă. Nu era vorba despre moarte, nici despre

frică: era ceva anonim. Îmi ardeau umerii obrazilor și mă durea craniul.

M-am scuturat și m-am uitat la cei doi tovarăși ai mei. Tom își îngropase fața în mâini, nu-i vedeam decât ceafa grasă și albă. Tânărul Juan era de departe cel mai prăpădit, stătea cu gura căscată și-i tremurau nările. Medicul s-a apropiat de el și i-a pus mâna pe umăr, ca și când ar fi vrut să-i dea curaj: ochii lui rămăseseră însă reci. Am văzut apoi mâna belgianului coborând pe furiș de-a lungul brațului lui Juan, până la încheietura mâinii. Juan, nepăsător, nu protesta. Adoptând un aer indiferent, belgianul i-a apucat încheietura cu trei degete, dar în același timp s-a tras puțin înapoi, astfel încât să stea cu spatele la mine. Eu însă m-am aplecat un pic și l-am văzut scoțându-și ceasul din buzunar și uitându-se la el fără să-i dea drumul mâinii puștiului. După un moment i-a dat totuși drumul și mâna a căzut inertă; doctorul s-a dus să se sprijine de perete, apoi, ca și când și-ar fi adus dintr-o dată aminte de ceva foarte important, care trebuia notat pe loc, a scos un carnet din buzunar și a scris câteva rânduri. „Ticălosul, m-am gândit eu furios, nu care cumva să îndrăznească să vină la mine să-mi ia pulsul, că-i ard un pumn peste botul lui împuțit!“

N-a venit, dar am simțit că se uită la mine. Am ridicat capul și m-am uitat în ochii lui. Mi-a spus pe un ton impersonal:

– Nu ți se pare că aici e un frig de-ți clănțâne dinții?
Părea că într-adevăr îi era frig; se învinețise.

I-am răspuns:

– Nu mi-e frig.

Se uita în continuare la mine, cu ochii lui duri. Am înțeles imediat și mi-am pus mâinile pe față: eram leoarcă de sudoare. În beciul acela, în toiul iernii, într-un curent nemaipomenit, transpiram. Mi-am vârât mâinile în părul jilav de nădușeală; în același moment mi-am dat

seama că și cămașa era udă și că se lipise de mine: șiroiam de cel puțin un ceas și nu simțisem nimic. Porcul ăla de belgian observase însă. Văzuse picăturile curgându-mi pe obraji și se gândise: „asta e manifestarea unei stări de teroare aproape patologică“; și se simțise normal și mândru de a fi normal, pentru că-i era frig. Mi-a venit să mă scol și să mă duc să-i trăsesc una peste mutră, dar nici n-am apucat să schițez un gest că atât rușinea, cât și furia mi-au trecut; m-am prăbușit la loc pe bancă, indiferent.

M-am mulțumit să mă frec pe gât cu batista fiindcă începusem să simt transpirația care-mi picura din păr pe ceafă, ceea ce nu-mi plăcea deloc. De altfel, în curând am renunțat să mă mai șterg, era inutil: batista ajunsese o zdreanță bună s-o storci, și eu transpiram în continuare. Până și fesele îmi transpirau, iar pantalonul ud se lipea de bancă.

Deodată, tânărul Juan a întrebat:

– Sunteți medic?

– Da, răspunse belgianul.

– Omul suferă... multă vreme?

– Când...? Ah! Nu, nici vorbă, zise belgianul cu o voce părintească, se termină imediat.

Vorbea de parcă ar fi liniștit un bolnav care plătea din gros.

– Dar... mi s-a spus... că e nevoie deseori de două salve.

– Uneori, zise belgianul, dând din cap. Se întâmplă că la prima salvă nu e atins niciun organ vital.

– Atunci trebuie să-și încarce puștile și să ochească din nou?

S-a gândit ce s-a gândit, apoi a adăugat cu o voce răgușită:

– Durează ceva!

Îi era înfiorător de frică de suferință, numai la asta se gândea: așa e la vârsta lui. Eu nu prea mă mai gândeam și, în orice caz, nu teama de suferință mă făcea să transpir.

M-am sculat și m-am dus până la grămada de praf de cărbune. Tom a tresărit și mi-a aruncat o privire încărcată de ură: îl agasam fiindcă îmi scârțâiau pantofii. M-am întrebat dacă și fața mea era la fel de pământie ca a lui: am văzut că și el asuda. Cerul era minunat, nicio lumină nu se strecura până în acel colțișor întunecos și-mi era de ajuns să ridic privirea ca să zăresc Ursa-Mare. Dar nu mai era ca altădată: cu două zile înainte, din celula mea de la arhiepiscopie puteam să văd o bucată mare de cer și fiecare oră a zilei îmi aducea aminte de altceva. Dimineața, când cerul era de un albastru tăios și transparent, mă gândeam la câte o plajă de pe malul Atlanticului; la amiază, vedeam soarele și-mi aminteam de un bar din Sevilla unde obișnuiam să beau *manzanilla* și să mănânc scrumbiute și măslina; după-amiaza, mă aflam în zona de umbră, așa încât mă gândeam la umbra care se întindea peste jumătate din arenă, în timp ce jumătatea cealaltă scânteia în soare: era într-adevăr trist să vezi astfel tot pământul reflectat pe cer. Acum însă puteam să mă uit în sus cât pofteam, cerul nu-mi mai evoca nimic. Era mai bine așa. M-am întors și m-am așezat iar lângă Tom. A trecut o bună bucată de vreme.

Tom a început să vorbească în șoaptă. Trebuia să vorbească întruna, altfel i se încâlceau gândurile. Cred că mi se adresa mie, dar nu se uita la mine. Îi era fără îndoială frică să mă vadă așa cum eram acum, pământiu la față și asodat: semănam, fiecare din noi era mai rău ca o oglindă a celuilalt. Se uita la belgian, la omul viu.

– Tu înțelegi? zicea el. Eu, unul, nu înțeleg.

Am început și eu să vorbesc în șoaptă. Mă uitam la belgian.

– Ce, ce să înțeleg?

– O să mi se întâmple ceva ce nu pot să înțeleg.

În jurul lui Tom plutea un miros ciudat. Mi s-a părut că am devenit mai sensibil ca înainte la mirosuri.

Am rânjit.

– Nu mai e mult și o să înțelegi.

– Nu mi-e clar, zise el cu un aer încăpățânat. Sunt dispus să am curaj, dar ar trebui cel puțin să știi... Ascultă, ne vor duce în curte. Bun. Tipii se vor alinia în fața noastră. Câți o să fie?

– Nu știi. Cinci sau opt. Nu mai mulți.

– E-n regulă. Vor fi opt. Li se va da comanda: „Foc“ și voi vedea opt puști îndreptate spre mine. Cred că o să-mi vină să intru în zid, că o să împing din răspuțeri zidul cu spinarea, iar zidul va rezista, ca în coșmaruri. Toate astea mi le pot imagina. Ah! dacă ai ști ce bine mi le pot imagina!

– Termină! i-am zis. Și eu mi le imaginez.

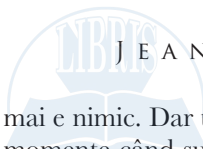
– Probabil că doare îngrozitor. Știi, adăugă el cu răutate, aștia trag dinadins în ochi și în gură, ca să desfigureze oamenii. Am și început să simt rănilile; de o oră mă doare în cap și în gât. Nu sunt chiar dureri adevărate; e vorba de ceva mai rău: e vorba de durerile pe care o să le simt mâine dimineață. Dar după aia?

Înțelegeam prea bine ce vrea să spună, dar nu voiam să par că înțeleg. Cât despre dureri, și eu le simțeam în tot corpul, ca o mulțime de tăieturi mici. Nu mă puteam obișnui, dar, ca și el, refuzam să le acord importanță.

– După aia, am spus dur, dai ortul popii.

A început să vorbească numai pentru el: nu-l slăbea din ochi pe belgian. Doctorul nu părea să asculte. Știam de ce venise; nu-l interesau gândurile noastre; venise să se uite cum mor de vii trupurile noastre.

– E ca în coșmaruri, zicea Tom. Vrei să te gândești la ceva, ai tot timpul impresia că s-a făcut, că ai să înțelegi, și pe urmă alunecă, îți scapă, dispare. Îmi zic: după, nu

mai e nimic. Dar tot nu înțeleg ce înseamnă asta. Există momente când sunt gata-gata să reușesc... Și pe urmă deviez, mă gândesc iar la dureri, la gloanțe, la zgomot. Sunt materialist, îți jur, n-am înnebunit. Dar e ceva care nu merge. Îmi văd cadavrul: asta nu e greu, dar *eu* sunt cel care îl vede, eu, cu ochii *mei*. Ar trebui să fiu în stare să gândesc... să înțeleg că nu voi mai vedea nimic, că nu voi mai auzi nimic și că lumea va merge înainte pentru ceilalți. Omul nu e făcut să gândească una ca asta, Pablo. Poți să mă crezi: mi s-a mai întâmplat să veghez o noapte întregă așteptând ceva. Dar asta e cu totul altceva: o să ne înhațe pe la spate, Pablo, și nu vom fi reușit să ne pregătim.

– Tacă-ți fleanca, îi spusei, ce, vrei să-ți chem un popă?

N-a răspuns. Observasem că avea tendința s-o facă pe profetul și să-mi zică Pablo cu o voce lipsită de orice expresie. Nu prea-mi plăcea chestia asta; se pare însă că toți irlandezii sunt așa. Aveam vaga impresie că miroase a urină. În fond, Tom nu-mi era grozav de simpatic și nu vedeam de ce, sub pretext că vom muri împreună, ar fi trebuit să-mi devină. Existau câțiva tipi cu care totul ar fi fost altfel. Cu Ramon Gris, de pildă. Dar alături de Tom și de Juan mă simțeam singur. Pe de altă parte, era mai bine așa: cu Ramon poate că m-aș fi înduioșat. În momentul acela eram teribil de dur și voiam să rămân dur.

Tom i-a dat înainte, mormăind oarecum distrat. Vorbea, desigur, ca să nu aibă răgaz să gândească. Putea a urină ca bătrânii bolnavi de prostată. Evident, eram de aceeași părere cu el, tot ceea ce spunea el aș fi putut să spun și eu: nu e firesc să mori. Și, de când urma să mor, nimic nu mi se mai părea firesc, nici grămada aia de praf de cărbune, nici banca, nici mutra împuțită a lui Pedro. Faptul că gândeam la fel ca Tom nu-mi făcea plăcere. Și știam bine că, de-a lungul întregii nopți, vom continua să

ne gândim la aceleași lucruri în același timp, cu un decalaj de cel mult cinci minute, că vom continua să transpirăm sau să clănțănim în același timp. M-am uitat la el dintr-o parte și pentru prima dată mi s-a părut străniu: își purta moartea gravată pe chip. Orgoliul meu era rănit: trăisem douăzeci și patru de ore alături de Tom, îl ascultasem, vorbisem cu el știind că nu aveam nimic în comun. Și iată că acum semănam ca niște frați gemeni, numai și numai pentru că urma să crăpăm împreună. Tom m-a luat de mână, fără să se uite la mine.

– Pablo, mă întreb... mă întreb dacă o fi adevărat că suntem nimiciciți cu totul.

Mi-am retras mâna și i-am spus:

– Mai bine uită-te între picioarele tale, măgarule!

Între picioarele lui se formase o băltoacă și din pantalonii lui încă mai picura ceva.

– Ce-i asta? întrebă el, înspăimântat.

– Te-ai pișat în pantaloni, i-am zis.

– Nu-i adevărat, spuse el furios, nu mă piș, nu simt nimic.

Belgianul se apropiase. A întrebat cu o prefăcută bunăvoință:

– Nu vă simțiți bine?

Tom n-a răspuns. Belgianul s-a uitat în tăcere la băltoacă.

– Nu știu ce-i asta, zise Tom pe un ton sălbatic, dar frică nu mi-e. Vă jur că nu mi-e frică!

Belgianul n-a răspuns. Tom s-a sculat și s-a dus într-un colț să se ușureze. S-a întors încheindu-se la pantaloni, s-a așezat și a tăcut mâlc. Belgianul nota de zor în carnetel.

Ne uitam la el; și tânărul Juan se uita: toți trei ne uitam la el pentru că era viu. Avea gesturile unui om viu, grijile unui om viu; clănțănea în beciul ăsta așa cum trebuie să clănțăne oamenii vii; avea un trup ascultător și

bine hrănit. Noi,ăștilalți, nu ne mai simțeam trupurile – în orice caz, nu în același fel. Îmi venea să-mi pipăi pantalonii între picioare, dar nu îndrăzneam; mă uitam la belgian, înfipt bine pe picioarele lui, stăpân pe mușchii lui – el, unul, putea să se gândească la ziua de mâine. Noi însă eram trei umbre lipsite de sânge; ne uitam la el și-i sugeam viața ca niște vampiri.

Până la urmă s-a apropiat de Juan. O fi vrut poate să-i pipăie ceafa din vreun motiv profesional sau o fi fost mânat de un impuls de milă? Dacă a acționat din milă a fost desigur singura dată în toată acea noapte. A mângâiat capul și gâtul băiatului. Puștiul n-a reacționat, dar nu-și lua ochii de la el, apoi, fulgerător, i-a luat mâna și s-a uitat la ea cu un aer ciudat. Ținea mâna belgianului între ale sale, iar cele două gheare cenușii care strângeau mâna aceea grasă și roșcovană nu erau deloc plăcute la vedere. Bănuiam ce avea să se întâmple și Tom bănuia probabil și el: belgianul însă nu-și dădea seama de nimic, zâmbea cu o expresie părintească. După câteva clipe, băiatul a dus laba mare și roșie la gură, și a dat s-o muște. Belgianul și-a tras-o repede și împleticindu-se, a făcut câțiva pași înapoi, până la perete. Preț de o secundă s-a uitat îngrozit la noi, pesemne că atunci înțelesese, dintr-o dată, că nu mai eram oameni ca el. Am început să râd și unul din gardieni a tresărit. Celălalt adormise cu ochii deschiși de i se vedea numai albul ochilor.

Mă simțeam sleit și, totodată, surescitat. Nu voiam să mă mai gândesc la ceea ce avea să se întâmple în zori, la moarte. Nu avea niciun rost, întâlneam în cale doar vorbe goale sau vid. Dar, de îndată ce încercam să mă gândesc la altceva, vedeam țevile puștilor îndreptate spre mine. Cred că mi-am trăit execuția de zeci de ori la rând; o dată chiar am crezut că e pe bune: probabil că am ațipit un minut. Mă târau spre zid și eu mă zbăteam; le ceream iertare. M-am trezit brusc și m-am uitat la belgian:

mă temeam să nu fi răcnit în somn. Tipul își netezea însă mustața, nu observase nimic. Dacă aș fi vrut, cred că aș fi putut să dorm puțin: nu închisese ochii de patruzeci și opt de ore, eram istovit. N-aveam însă chef să pierd două ore de viață: ar fi venit să mă trezească în zori, i-aș fi urmat amețit de somn și aș fi crăpat fără să apuc să zic „of”, nu voiam una ca asta, nu voiam să mor ca o vită, voiam să înțeleg. Și, pe urmă, îmi era teamă de coșmaruri. M-am sculat și m-am apucat să umblu de colo-colo, iar ca să-mi abat gândurile, am început să mă gândesc la viața mea trecută. O groază de amintiri mi se învărtejeau în minte. Unele erau plăcute, altele, neplăcute – sau cel puțin așa le denumeam *înainte*. Chipuri și întâmplări. Am revăzut chipul unui *novillero* tânăr pe care taurul îl luase în coarne la Valencia, la Feria; pe al unuia dintre unchii mei, pe al lui Ramon Gris. Mi-am adus aminte de întâmplări: cum am fost șomer trei luni în 1926, cum era să crăp de foame. Mi-am adus aminte de o noapte pe care am petrecut-o pe o bancă la Granada: nu mâncasem de trei zile, eram turbat, nu voiam să crăp. Mi-a venit să râd. Ce aprig alergam după fericire, după femei, după libertate! Pentru ce? Voisem să eliberez Spania, îl admiram pe Pi y Margall, aderasem la mișcarea anarhistă, ținusem cuvântări în adunări publice: luam totul în serios, ca și când aș fi fost nemuritor.

În clipa aceea mi s-a părut că am în față toată viața mea și m-am gândit: „E o minciună sfruntată”. Nu făcea nici cât o ceapă degerată, de vreme ce se sfârșise. Mă întrebam cum putusem oare să mă plimb, să mă hlizesc cu gagicile: dacă mi-aș fi putut închipui măcar o clipă că aveam să mor așa, n-aș fi mișcat un deget. Viața mea se afla în fața mea, închisă, încheiată, ca un sac, și totuși, toate câte erau în ea erau neterminate. Am încercat o clipă s-o judec. Aș fi vrut să pot să-mi spun: e o viață frumoasă. Nu putea fi însă judecată, era doar o schiță;

îmi risipisem timpul semnând polițe pentru veșnicie, nu înțelesesem nimic. Nu regretam nimic: existau multe lucruri după care ar fi putut să-mi pară rău, gustul *manzanillei* sau zilele de vară, când mă duceam să mă scald într-un golful de lângă Cadix; moartea le răpise tuturor farmecul.

Pe neașteptate, belgianului i-a venit o idee nemai-pomenită:

– Oameni buni, ne-a spus, pot să mă ofer – sub rezerva aprobării de către administrația militară – să transmit un mesaj, o amintire din partea voastră pentru cei care vă iubesc...

Tom a mârâit:

– N-am pe nimeni.

N-am răspuns nimic. Tom a așteptat puțin, apoi s-a uitat la mine, plin de curiozitate.

– Nu-i transmiți nimic lui Concha?

– Nu.

Uram această duioasă complicitate: eu eram de vină, vorbisem noaptea trecută despre Concha, ar fi trebuit să mă stăpânesc. Eram cu ea de un an. În ajun, mi-aș fi tăiat brațul cu toporul numai ca s-o mai văd măcar cinci minute. De aia vorbisem despre ea, nu fusesem în stare să tac. Acum nu mai aveam poftă s-o văd, nu mai aveam nimic să-i spun. N-aș fi vrut nici măcar s-o strâng în brațe: îmi era groază de trupul meu fiindcă se făcuse pământiu și asuda – și poate că și de al ei îmi era groază. Concha avea să plângă aflând de moartea mea; îi va pie-ri cheful de viață luni și luni de zile. Totuși, eu eram cel care urma să moară. Mă gândeam la ochii ei frumoși și calzi. Când se uita la mine, ceva din ea ajungea până la mine. Mă gândeam însă că s-a sfârșit: acum dacă s-ar uita la mine, privirea ei ar rămâne în ochii ei, n-ar mai ajunge până la mine. Eram singur.

Și Tom era singur, dar într-alt fel. Se așezase călare pe bancă și se uita la ea cu un soi de zâmbet; părea uimit. A întins mâna și a atins lemnul cu mare grijă, ca și când i-ar fi fost frică să nu spargă ceva, apoi și-a tras repede mâna înapoi; l-a trecut un fior. Dacă aș fi fost în locul lui Tom, nu m-aș fi jucat de-a atinsul băncii cu mâna; și astea erau tot hachițe de irlandez, dar e drept că și mie mi se părea că obiectele au un aer ciudat: erau mai șterse, mai puțin dense decât de obicei. Era de-ajuns să mă uit la bancă, la lampă, la grămada de praf de cărbune, ca să-mi gândesc lucid moartea, dar o vedeam pretutundeni, pe obiecte, în modul în care obiectele se depărtaseră și se țineau deoparte cu discreție, ca niște oameni care vorbesc în șoaptă la căpătâiul unui muribund. Tom atinsese propria moarte, când pusese mâna pe bancă.

În starea în care mă aflam, dacă cineva ar fi venit să mă anunțe că mă pot întoarce acasă liniștit, că scăpasem cu viață, chestia asta m-ar fi lăsat rece: să aștepți câteva ore sau câțiva ani e totuna când ai pierdut iluzia că ești etern. Într-un anumit sens, nu mai țineam la nimic, eram calm. Era însă un calm oribil din cauza trupului meu: trupul ăsta pe care încă îl foloseam, căci vedeam cu ochii lui, auzeam cu urechile lui, nu-mi mai aparținea; transpira și tremura independent, și eu nu-l mai recunoșteam. Eram nevoit să-l ating și să-l privesc ca să știu ce-i cu el, ca și când ar fi fost al altuia. Uneori îl mai simțeam încă, simțeam niște alunecări, un soi de prăbușiri, ca atunci când ești într-un avion în picaj, sau îmi simțeam bătăile inimii. Dar nici asta nu mă liniștea: tot ceea ce venea de la trupul meu avea un aer împruțit și suspect. În cea mai mare parte a timpului se îngrămădea, stătea cuminte, iar eu nu mai simțeam decât un fel de apăsare, o prezență dezgustătoare lipită de mine; mi se părea că sunt legat de un vierme uriaș. La un moment dat, mi-am pipăit pantalonul și am constatat că e umed; nu știam dacă e ud de

transpirație sau de urină, dar mi-am luat precauția și m-am dus să mă ușurez pe grămada de cărbuni.

Belgianul și-a scos ceasul, s-a uitat și a zis:

– E trei și jumătate.

Bestia! Făcuse, desigur, dinadins. Tom a sărit în sus: încă nu ne dădusem seama că timpul trece; noaptea ne îmbrățișase ca o masă informă și întunecoasă, nici nu-mi aduceam aminte când începuse.

Tânărul Juan a început să urle. Își frângea mâinile, implora:

– Nu vreau să mor, nu vreau să mor!

A luat-o la fugă prin tot beciul cu brațele ridicate, apoi s-a prăbușit pe una dintre saltele, plângând în hohote. Tom se uita la el cu o privire posomorâtă, nu mai avea chef nici măcar să-l consoleze. De fapt, nici nu era nevoie: băiatul făcea mai mult zgomot decât noi, dar era mai puțin lovit: era ca un bolnav care se apără împotriva bolii făcând febră. E mult mai rău când omul nu mai are nici măcar febra.

Plângea: vedeam prea bine că-i e milă de el; nu se gândea la moarte. Preț de o clipă, de o singură clipă, mi-a venit și mie să plâng, să-mi plâng de milă. S-a întâmplat însă pe dos: m-am uitat puțin la puști, i-am văzut umerii slăbuți zguduiți de plâns și m-am simțit inuman: nu reușeam să-mi fie milă nici de ceilalți, nici de mine. Mi-am zis: „Vreau să mor curat“.

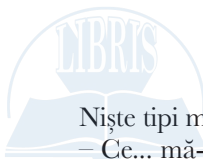
Tom s-a ridicat, s-a dus chiar sub gaura rotundă din tavan și a început să pândească zorile.

Eu însă mă încăpățânasem, voiam să mor curat și nu mă mai gândeam decât la asta. Totuși, de când ne spusese doctorul cât e ceasul, simțeam în străfunduri că timpul trece, că se scurge picătură cu picătură.

Era încă întuneric când am auzit vocea lui Tom:

– Îi auzi?

– Da.

Niște tipi mergeau prin curte.

– Ce... mă-sa fac? Doar nu au cum să tragă pe întuneric.

Peste câțva timp, n-am mai auzit nimic. I-am spus lui Tom:

– S-a luminat de ziuă.

Pedro s-a sculat căscând și a venit să sufle în lampă. I-a spus colegului său:

– Frigul naibii.

Beciul devenise cenușiu. Am auzit, în depărtare, împușcături.

– A început, îi spusei lui Tom, probabil că fac treaba asta în curtea din spate.

Tom i-a cerut medicului o țigară. Eu nu voiam; nu voiam nici țigară, nici alcool. Din acel moment, împușcăturile n-au mai încetat.

– Îți dai seama? zise Tom.

A vrut să adauge ceva, dar a tăcut, se uita la ușă. Ușa s-a deschis și un locotenent cu patru soldați au intrat. Tom a aruncat țigara.

– Steinbock?

Tom n-a răspuns, Pedro l-a arătat.

– Juan Mirbal?

– E cel de pe saltea.

– Scoală-te, zise locotenentul.

Juan nu s-a mișcat. Doi soldați l-au luat de subsuori și l-au ridicat în picioare. Cum i-au dat însă drumul, a căzut la loc.

Soldații au șovăit.

– Nu e primul căruia i se face rău, spuse locotenentul, n-aveți decât să-l cărați voi doi; vedem noi acolo.

S-a întors spre Tom.

– Hai, vino!

Tom a ieșit între doi soldați. Alți doi soldați veneau în urma lor, ținându-l pe puști de subsuori și de picioare.

Băiatul nu era leșinat; stătea cu ochii larg deschiși, iar lacrimile îi curgeau pe obraji. Când am vrut să ies și eu, locotenentul m-a oprit.

– Dumneata ești Ibbieta?

– Da.

– Vei aștepta aici: vor veni să te ia imediat.

Au ieșit. Belgianul și cei doi gardieni au plecat și ei; am rămas singur. Nu înțelegeam ce se întâmplă cu mine, dar aș fi preferat să se termine imediat.

Auzeam salve la intervale aproape regulate: la fiecare din ele tresăream. Îmi venea să urlu și să-mi smulg părul din cap. Strângeam însă din dinți și-mi vârâsem mâinile în buzunar fiindcă voiam să rămân curat.

După o oră au venit să mă ia și m-au dus la primul etaj, într-o încăpere mică, unde mirosea a tutun și era o căldură care mi s-a părut sufocantă. Doi ofițeri fumau, stând în fotolii, cu niște hârtii pe genunchi.

– Te numești Ibbieta?

– Da.

– Unde e Ramon Gris?

– Nu știu.

Cel care mă interoga era mic și gras. În spatele ochelarilor avea niște ochi duri. Mi-a spus:

– Apropie-te!

M-am apropiat. S-a sculat și m-a apucat de braț, uitându-se la mine cu o expresie menită să mă facă să intru în pământ. Totodată, m-a ciupit de braț cât a putut de tare. Nu ca să mă doară, ci ca să arate cine e stăpân: voia să mă domine. Considera necesar, de asemenea, să-mi pufăie în față răsufierea lui împruțită. Am stat așa câteva clipe; mie îmi cam venea să râd. Nu era de-ajuns ca să-l intimidezi pe un om care avea să moară imediat: nu ținea. M-a împins violent și s-a așezat la loc. A zis:

– Viața ta în schimbul vieții lui. Dacă ne spui unde e, te lăsăm în viață.

Acești doi tipi plini de fireturi, cu cravașele și cizmele lor, erau și ei totuși niște oameni care vor muri. Puțin mai târziu decât mine, dar nu cu mult mai târziu. Și cu toate acestea se agitau căutând niște nume prin hârțoagele lor, alergând după alți oameni ca să-i bage în închisoare sau ca să-i suprime; aveau păreri cu privire la viitorul Spaniei, ca și asupra altor probleme. Măruntele lor activități mi se păreau șocante și comice: nu mai reușeam să mă pun în locul lor, mi se părea că sunt nebuni.

Cel mic și gras se uita la mine în continuare, lovindu-se cu cravașa peste cizmă. Toate gesturile lui erau calculate, astfel încât să-i dea înfățișarea unei fiare iuți și pline de ferocitate.

– Deci? Ai înțeles?

– Nu știu unde e Gris, i-am răspuns. Credeam că e la Madrid.

Celălalt ofițer și-a ridicat alene mâna albă. Indolența lui era și ea calculată. Le vedeam micile manevre și eram uimit că există oameni capabili să-și piardă vremea cu așa ceva.

– Ai timp un sfert de oră ca să te gândești, zise el încet. Duceți-l în încăperea unde se ține lenjeria; peste un sfert de oră îl aduceți înapoi. Dacă persistă în refuz, va fi executat pe loc.

Știau ei ce făceau: petrecusem toată noaptea așteptând; după aceea mă mai lăsaseră să aștept încă un ceas în beci, în timp ce-i împușcau pe Tom și pe Juan, și acum mă încuiiau un sfert de oră; sigur că-și pregătiseră tactica încă din ajun. Își ziceau că, în timp, nervii se uzează și sperau să mă dea gata în felul acesta.

Se înșelau amarnic. M-am așezat pe un scăunel, fiindcă mă simțeam foarte slăbit și am început să mă gândesc. Nu la propunerea lor. Evident, știam unde e Gris: se ascundea la verii lui, la patru kilometri de oraș. Știam prea bine că nu voi da în vileag ascunzătoarea lui, afară

doar dacă mă vor tortura (dar nu păreau să se fi gândit la asta). Toate chestiile astea erau perfect clare, definitive și nu mă interesau câtuși de puțin. Aș fi vrut doar să înțeleg motivele purtării mele. Preferam să crăp decât să-l trădez pe Gris. De ce? Nu-l mai iubeam pe Ramon Gris. Prietenia mea față de el murise cu puțin timp înainte de zorii zilei, odată cu dragostea pentru Concha, odată cu dorința de a trăi. Desigur, îl stiam în continuare; era un dur. Dar nu pentru asta acceptam să mor în locul lui; viața lui nu avea mai multă importanță decât a mea; nicio viață nu avea importanță. Un om va fi proptit de un zid și se va trage în el până ce va crăpa: că e vorba despre mine sau despre Gris, sau despre altul, e totuna. Știam, evident, că pentru Spania el e mai util decât mine, dar mi se rupea de Spania și de anarhie: nimic nu mai avea importanță. Și totuși, stăteam acolo, puteam să scap cu viață predându-l pe Gris și refuzam s-o fac. Toată treaba mi se părea mai degrabă comică: asta era încăpățănare sadea. Mă gândeam:

„Încăpățânat mai ești!...” Și m-am simțit cuprins de o stranie veselie.

Au venit să mă ia și m-au dus din nou în fața celor doi ofițeri. Un șobolan ne-a tăiat calea și mi-a venit să râd. M-am întors spre unul din cei doi falangiști și l-am întrebat:

– Ai văzut șobolanul?

Nu mi-a răspuns. Era posomorât și pătruns de importanță. Mie tot îmi venea să râd, dar mă stăpâneam fiindcă-mi era teamă că, dacă încep, nu mă mai pot opri. Falangistul purta mustața. I-am mai spus:

– Trebuie să-ți tai mustața, prostovane!

Mi se părea caraghios să-ți lași fața cotropită de păr. Mi-a tras un picior fără prea mare convingere, așa că am tăcut.

– Ei, zise ofițerul cel gras, te-ai gândit?

M-am uitat la el plin de curiozitate, ca și când ar fi fost o gănganie dintr-o specie foarte rară. I-am spus:

– Știi unde e. Se ascunde în cimitir. Într-un cavou sau în baraca groparilor.

Voiam să le fac o farsă. Să-i văd sculându-se, încheindu-și centurile și dând ordine cu un aer agitat.

Au sărit în picioare.

– Hai să mergem! Moles, du-te și cere-i locotenentului Lopez cincisprezece oameni. Tu, îmi zise mărunțelul gras, bagă de seamă, dacă ai spus adevărul, să știi că eu, unul, mă țin de cuvânt. Dar dacă ți-ai bătut joc de noi, o să mi-o plătești scump.

Au plecat făcând gălăgie, iar eu am așteptat liniștit, păzit de falangiști. Din când în când, zâmbeam fiindcă mă gândeam la mutrele lor. Mă simțeam îndobitocit și malițios. Mi-i închipuiam ridicând pietre de mormânt, deschizând, rând pe rând, ușile cavourilor. Îmi reprezentam situația ca și când aș fi fost un altul: acel prizonier care se încapățânează s-o facă pe eroul, falangiștii aia gravi, cu mustațile lor și oamenii în uniformă alergând printre morminte; era de un comic irezistibil.

După o jumătate de ceas, grăsanul mărunțel s-a întors singur. Am crezut că vine să dea ordin să mă execute. Ceilalți, pesemne, rămăseseră la cimitir.

Ofițerul s-a uitat la mine. Nu părea cătuși de puțin plouat.

– Duceți-l în curtea mare cu ceilalți, zise el. La sfârșitul operațiunilor militare, un tribunal obișnuit îi va decide soarta.

Am crezut că n-am înțeles bine. L-am întrebat:

– Atunci... nu mă împușcă...?

– În orice caz, nu acum. Mai târziu, nu mă mai privește.

Tot nu înțelegeam. I-am zis:

– Da' de ce?

A dat din umeri fără să-mi răspundă, iar soldații m-au luat. În curtea mare erau vreo sută de prizonieri, femei, copii, câțiva bătrâni. Am început să dau ocol peluzei centrale, eram ca prostit. La amiază, ni s-a dat de mâncare în sala de mese. Doi sau trei tipi mi-au vorbit. Probabil că îi cunoșteam, dar nu le-am răspuns: nici nu mai știam unde mă aflu.

Spre seară, au fost aduși în curte vreo zece noi prizonieri. L-am recunoscut pe Garcia, brutarul. Mi-a zis:

– Băftosule! Nu credeam să te mai văd în viață.

– Mă condamnaseră la moarte, am spus, și pe urmă s-au răzgândit. Nu înțeleg de ce.

– M-au arestat la ora două, zise Garcia.

– De ce?

Garcia nu făcea politică.

– Habar n-am, spuse el. Îi arestează pe toți cei care nu gândesc la fel ca ei.

Mi-a spus, în șoaptă:

– L-au prins pe Gris.

Am început să tremur.

– Când?

– Azi-dimineață. A făcut pe nebunul. Marți a plecat de la văru-său fiindcă s-au cam certat. Erau destui tipi dispuși să-l ascundă, dar n-a vrut să mai datoreze nimănui nimic. A zis: „M-aș fi ascuns la Ibbieta, dar de vreme ce l-au ridicat, o să mă duc să mă ascund în cimitir“.

– În cimitir?

– Da. E o dobitocie. Evident că au căutat și acolo azi-dimineață, până la urmă trebuia să se ajungă și la asta. L-au găsit în baraca groparilor. Au tras în el și l-au lichidat.

– La cimitir!

Totul a prins a se învârti în jurul meu și m-am pomenit stând jos, pe pământ: râdeam atât de tare, încât mi-au dat lacrimile.